

*Тетяна Герлянд,
докторант
Інституту професійно-технічної
освіти НАПН України*

ЦІЛЬОВІ ОРІЄНТИРИ ЗМІСТУ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ У ПТНЗ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

У статті розкриті цільові орієнтири щодо змісту та технологічних особливостей зарубіжного досвіду загальноосвітньої підготовки у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю на прикладі Російської Федерації та Республіки Білорусь. Окреслено основні структурні складові базисних навчальних планів, розподіл навантаження та основні завдання реалізації цієї підготовки. Виявлено, що вона структурується згідно освітньої програми, де подаються контрольнo-вимірjовальні матеріали, підбираються відповідні форми і методи навчання та оцінювання результатів загальноосвітньої підготовки згідно специфіки отримуваної професії майбутнім кваліфікованим робітником-аграрієм.

Ключові слова: базисний навчальний план, загальноосвітня підготовка, освітній процес, федеральний державний освітній стандарт.

В статье раскрыты целевые ориентиры содержания и технологических особенностей зарубежного опыта общеобразовательной подготовки в профессионально-технических учебных заведениях аграрного профиля на примере Российской Федерации и Республики Беларусь. Определены основные структурные составляющие базисных учебных планов, распределение нагрузки и основные задачи реализации этой подготовки. Обнаружено, что она структурируется согласно образовательной программы, где подаются контрольно-измерительные материалы, подбираются соответствующие формы, методы обучения и оценки результатов общеобразовательной подготовки согласно специфике получаемой профессии будущим квалифицированным рабочим-аграрием.

Ключевые слова: базисный учебный план, общеобразовательная подготовка, образовательный процесс, федеральный государственный образовательный стандарт.

The article reveals principal guidelines, as to content and technological features of foreign experience of general training in vocational agricultural establishments on the example of Russian Federation and Republic of Belarus. The paper traces the main structural components of the basic curriculum,

distribution of the loads on the basis of the instruction of realization of that training. The article discovers that it is structured according to the educational program, where control materials are given, and the appropriate forms, teaching methods and assessment of general training are selected in accordance with peculiarities of received profession by future skilled worker-agrarian.

Key words: *basic curriculum, general training, educational process, federal educational standards.*

Система професійно-технічної освіти має вагомим значення у сучасному соціальному та економічному житті суспільства, виступає однією з вагомих ланок усієї системи неперервної освіти, що потребує особливої уваги з боку держави.

На кожному етапі свого розвитку ця освіта виконує важливі завдання, відповідно до яких сформовані зміст, форми і методи як загальноосвітньої, так і професійної підготовки.

У розвиток і становлення системи професійно-технічної освіти вагомий внесок внесли такі вчені, як: Н. Абашкіна, С. Батишев, А. Беляєва, Р. Гуревич, Г. Єльнікова, М. Кадемія, О. Коваленко, П. Лузан, Н. Ничкало, В. Олійник, І. Підласий, В. Радкевич, Л. Сушенцева, Д. Тхоржевський та багато інших.

Враховуючи надбання цих вчених, наше дослідження, яке було сконцентроване на дослідженні професійної спрямованості загальноосвітньої підготовки у аграрних професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ), потребувало також звернення до досвіду загальноосвітньої підготовки у інших країнах, зокрема ближнього зарубіжжя.

На цьому етапі наукового пошуку вважаємо за доцільне звернутися до досвіду підготовки майбутніх кваліфікованих робітників-аграріїв у Російській Федерації (РФ) та Республіки Білорусь.

Метою статті є обґрунтування змісту та технологічних особливостей досвіду загальноосвітньої підготовки у професійно-технічних навчальних закладах аграрного профілю на прикладі країн ближнього зарубіжжя (Російської Федерації та Республіки Білорусь).

У РФ загальноосвітня підготовка здійснюється у закладах початкової професійної освіти (ППО) та середньої професійної освіти (СПО). ППО реалізує професійні освітні програми, спрямовані на підготовку працівників кваліфікованої праці (робітників або службовців) за всіма основними напрямками суспільно корисної діяльності. Підготовка здійснюється у професійних училищах та професійних ліцеях різного профілю, у тому числі й аграрному.

У закладах ППО навчається 1,68 млн. підлітків, більшість з яких поряд з професійними навичками отримують атестат про повну середню освіту. Випуск цієї системи професійної освіти становить понад 645 тисяч

фахівців або 0,9 % економічно активного населення РФ у професійно-технічних училищах та професійних ліцеях. Деякі училища на сьогодні перейменовані у коледжі та увійшли до ланки ССП РФ та підпорядковані профільним міністерствам [1].

Відповідно до типового Положення про освітню установу заклади СПО називаються Середні спеціальні навчальні заклади (ССНЗ), які мають за мету підготовку фахівців середньої ланки, задоволення потреб особистості у поглибленні й розширенні освіти на базі основної загальної, середньої (повної) загальної або початкової професійної освіти.

Громадяни, які мають початкову професійну освіту відповідного профілю, отримують середню професійну освіту за скороченими програмами. Також освітній заклад СПО може реалізовувати загально-освітню підготовку за наявності відповідної ліцензії.

У РФ федеральний державний освітній стандарт (ФДОС) середньої (повної) загальної освіти реалізується у межах освітніх програм ППО з урахуванням профілю одержуваної професійної освіти.

У п. 1. ст. 7. Закону РФ «Про освіту» (у редакції Федерального закону від 01.12.2007 р. № 309-ФЗ) ФДОС визначаються як сукупність певних вимог, обов'язкових при реалізації основних освітніх програм різного рівня [2], у свою чергу п. 4. ст. 7. зазначеного закону констатує, що ФДОС включає вимоги до:

- 1) структури основних освітніх програм, їх обсягу, обов'язкової частини основної освітньої програми та частини, сформованої учасниками освітнього процесу;
- 2) умов реалізації основних освітніх програм, у тому числі кадрових, фінансових, матеріально-технічних та ін.;
- 3) результатів засвоєння основних освітніх програм повної середньої освіти.

Базисний навчальний план (БНП) відповідно до п. 5.2 ст. 9 Закону РФ «Про освіту» є складовою частиною орієнтовної основної професійної освітньої програми (ОПОП).

БНП містить повний перелік елементів ОПОП, у тому числі найменування циклів і розділів, дисциплін, професійних модулів і вхідних до їх складу міждисциплінарних курсів, а також обсяги максимального та обов'язкового навчального навантаження на кожен з циклів, включаючи години на лабораторні роботи і практичні заняття, а також курсові роботи (за наявності), послідовність вивчення (за курсами) дисциплін, професійних модулів та міждисциплінарних курсів, що входять до них.

У БНП встановлюється сумарний обсяг часу на проходження різних видів практик (навчальну (виробниче навчання) та виробничу практику), на проміжну і державну (підсумкову) атестацію, фіксується обсяг канікулярного часу. Розподіл бюджету часу всередині циклів і розділів у

БНП не деталізується [3].

Загальний бюджет навчального часу складається з інваріантної і варіативної частин, що дозволяє розробляти різні варіанти робочих навчальних планів в залежності від регіональних або місцевих особливостей, потреб роботодавців і запитів учнів.

Базисний навчальний план не регламентує обсяг годин на освоєння кожного модуля і дисципліни, тому при розробці робочої основної професійної освітньої програми кожна освітня установа має можливість самостійно визначати обсяг часу, відведений на освоєння модулів і дисциплін, при цьому можливе використання годин як з інваріантної, так і з варіативної частини ОПОП.

До введення в дію ФДОС середньої (повної) загальної освіти загальноосвітня підготовка у межах освітніх програм НПО та СПО здійснювалася у відповідності з федеральним базисним навчальним планом і зразковими навчальними планами для освітніх установ РФ, що реалізують програми загальної освіти, затвердженими наказом Міністерство освіти і науки РФ від 9 березня 2004 р. № 1312. Освітня установа самостійно визначала поєднання базових і профільних загальноосвітніх навчальних предметів у відповідності зі специфікою основної професійної освітньої програми за фахом ППО або СПО. Для кожного профілю виділено базові та профільні години у відповідності зі специфікою професійної освітньої програми.

Сьогодні загальноосвітня підготовка у закладах ППО та СПО РФ, у тому числі й аграрного профілю, здійснюється за федеральним компонентом, навчальні предмети розподілено на базові та профільні. Зокрема, у закладах ППО навчальні предмети розподілено на технічні, природничо-наукові та соціальні. У професійних училищах аграрного профілю підготовка здійснюється за першими двома. Навчальне навантаження технічного профілю базових предметів складає 1053 години, природничо-наукового – 1248 годин. Разом з профільними загальне навантаження цих профілей складає відповідно по 1872 години.

Загальноосвітня підготовка у закладах СПО здійснюється за чотирма профілями – технічним, природничо-науковим, соціально-економічним та гуманітарним. У аграрних закладах СПО ця підготовка окреслює перші два профілі. Розподіл базових навчальних годин складає відповідно 780 та 858 годин. Граничне навантаження з профільними дисциплінами складає 1404 години [2].

Як бачимо, загальноосвітня підготовка здійснюється розосереджено, одночасно з освоєнням освітньої програми за професією протягом усього терміну навчання. Обсяг обов'язкового та максимального навчального навантаження на вивчення дисципліни (за винятком «Фізичної культури») та професійного модуля встановлюється виходячи з обсягу, відведеного

ФДОС ППО та СПО на відповідний цикл.

Наявна також графа «самостійне навчальне навантаження», де вказується обсяг позааудиторної роботи учня, що визначається як різниця між максимальним та обов'язковим навчальним навантаженням з кожної дисципліни або професійного модуля. У максимальному навчальному навантаженні не враховується кількість годин, відведених на консультації.

У навчальний план включено також пояснення, які містять наступні пункти: на підставі якого документа розроблений навчальний план (дата, номер наказу Міністерства науки і освіти РФ, який затверджує ФДОС, дата і номер реєстрації Міністерством юстиції РФ); початок навчальних занять – 1 вересня та закінчення відповідно графіка навчального процесу. За аграрними професіями, пов'язаними з сезонним характером робіт, початок та закінчення навчального року можуть бути перенесені на інші терміни [3].

Після висвітлення особливостей загальноосвітньої підготовки кваліфікованих робітників у РФ, звернемося до аналізу програм підготовки робітників в системі професійно-технічної освіти Республіки Білорусь.

Насамперед зазначимо, що в республіці здійснюється системна інноваційна і експериментальна робота у галузі підготовки кваліфікованих робітників. З 1 вересня 2011 р. вступив у дію Кодекс Республіки Білорусь про освіту, положення якого спрямовані на суттєву модернізацію всієї професійно-технічної освіти. Зокрема, статтею 178 Кодексу визначено, що процес підготовки кваліфікованих робітників може здійснюватися поетапно. Етапи освітнього процесу визначаються відповідними рівнями кваліфікацій. На завершення оволодіння етапом освітнього процесу проводиться кваліфікаційний екзамен, за результатами якого здобувачеві присвоюється кваліфікаційний розряд (клас, категорія) по професії робітника [4, с. 12].

Значна роль приділяється стандартизації підготовки робітничих кадрів. Педагогічна громадськість в цій країні переконана, що за допомогою освітніх стандартів ефективно розв'язуються завдання підвищення якості підготовки робітничих кадрів, досягнення ефективної взаємодії системи зайнятості і системи професійно-технічної освіти. Додамо, що базисом стандартів професійно-технічної освіти є такі нормативні документи, як Єдиний тарифно-кваліфікаційний довідник робіт і професій робітників, Загальнодержавний класифікатор Республіки Білорусь «Професії робітників і посади службовців», Загальнодержавний класифікатор Республіки Білорусь «Спеціальності і кваліфікації ОКРБ 011-2009» [5, с. 6].

Щодо предмета нашого наукового пошуку, то тут варто сказати: навчальний план підготовки робітників у білоруських професійно-технічних навчальних закладах за своєю базисною структурою помітно

відрізняється від вітчизняних аналогів. Зокрема, структурними компонентами навчальних планів є загальноосвітній і професійний компоненти, та поряд з ними контроль, консультації й факультативи. А типова базисна структура навчальних планів для підготовки кваліфікованих робітників у вітчизняних професійно-технічних навчальних закладах на другому ступені (з отриманням повної загальної середньої освіти) з числа осіб, які мають базову загальну середню освіту (Наказ Міністерства освіти і науки України № 947 від 13.10.2010 р.) передбачає загальноосвітню підготовку, загальнопрофесійну, професійно-теоретичні, професійно-практичну підготовки. Загальноосвітня підготовка планується в такому обсязі: на суспільно-гуманітарну в обсязі 770 годин; на природничо-математичну – 752 години.

Крім того, у структурі предметів природничо-математичного циклу у Республіці Білорусь передбачено навчальну дисципліну «Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій» (22 год.). У вітчизняних навчальних планах передбачено також предмет екологічного спрямування – екологію (17 год.). Проте відзначимо, що крім цього екологічно спрямованого навчального предмета, розвиток екологічної компетентності білоруського учня ПТНЗ забезпечують і такі дисципліни загальнопрофесійного циклу, як «Охорона праці» (60 год.), «Охорона навколишнього середовища» (24 год.). У вітчизняних програмах підготовки робітників найчастіше планується лише охорона праці з навантаженням 30 годин.

Отже, розглянувши зміст та технологічні особливості загальноосвітньої підготовки у аграрних закладах професійно-технічної освіти країн ближнього зарубіжжя, ми побачили, що загальноосвітня підготовка здійснюється зосереджено, одночасно з засвоєнням освітньої програми за професією протягом усього терміну навчання у ПТНЗ; загальноосвітня підготовка здійснюється за відповідними профілями у вигляді окремих частин навчального плану або як загальні та навчальні предмети у структурі базисного навчального плану професійної освітньої програми. Подальшого дослідження потребує вивчення теоретичних та практичних можливостей ефективних шляхів підвищення якості загальноосвітньої підготовки у вітчизняних закладах професійно-технічної освіти із застосуванням здобутків зарубіжного досвіду з цієї проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Статистика Российского образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://stat.edu.ru/stat/nach.shtml>
2. О Рекомендациях по реализации образовательной программы среднего (полного) общего образования в образовательных учреждениях начального профессионального и среднего профессионального образования в соответствии с федеральным Базисным учебным планом и

- примерными учебными планами для образовательных учреждений Российской Федерации, реализующих программы общего образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://bestpravo.ru/rossijskoje/so-normy/m1o.htm>
3. Разъяснения по реализации федерального государственного образовательного стандарта среднего (полного) общего образования (профильное обучение) в пределах основных профессиональных образовательных программ начального профессионального или среднего профессионального образования, формируемых на основе федерального государственного образовательного стандарта начального профессионального и среднего профессионального образования основной профессиональной образовательной программы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.firo.ru/?page_id=776
  4. Методика производственного обучения : [учеб.-метод. пособие] / Л. Л. Молчан, М. В. Ильин, Л. Л. Молчан, Т. А. Бобрович и др. – 2-е изд., стер. – Минск : РИПО, 2011. – 192 с.
  5. Поэтапная организация образовательного процесса при реализации образовательных программ профессионально-технического образования : [методические рекомендации] / А. Д. Лашук, М. В. Ильин, Ю. И. Раховская, Г. А. Жучко, Т. И. Чижова. – Минск : РИПО, 2011. – 44 с.